

THE HEBREW UNIVERSITY  
OF JERUSALEM



ЕВРЕЙСКИЙ  
УНИВЕРСИТЕТ  
В ИЕРУСАЛИМЕ

SAINT PETERSBURG  
STATE UNIVERSITY



САНКТ-ПЕТЕРБУРГСКИЙ  
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ  
УНИВЕРСИТЕТ

---

---

# JUDAICA PETROPOLITANA

Scholarly Journal  
Научно-теоретический журнал

№ 2 2014

---

---

Jerusalem – St. Petersburg  
5775

Иерусалим – Санкт-Петербург  
2014



Академия  
Исследования Культуры

Mandel Institute of Jewish Studies  
Chais Center for Jewish Studies

Department of Jewish Culture  
at Saint Petersburg State University

Институт еврейских  
исследований им. Мандела  
Центр Чейза по развитию иудаики

Кафедра еврейской культуры  
Санкт-Петербургского  
государственного университета

---

## JUDAICA PETROPOLITANA

---

### *Editorial Council:*

H. Ben-Shammai (Jerusalem), B. Chiesa (Turin), A. Dykman (Jerusalem), P. Fenton (Paris), D. Fishman (New York), R. Sh. Ganelin (St. Petersburg), S. Goldin (Jerusalem), V. E. Kelner (St. Petersburg), G. Khan (Cambridge), A. B. Kovelman (Moscow), J. Nom de Deu (Madrid), A. Rofe (Jerusalem), D. E. Rozenson (Moscow/Jerusalem), S. Ruzer (Jerusalem), S. Stampfer (Jerusalem).

### *Editorial Board:*

*Editors-in-chief:* С. Aslanov (The Hebrew University of Jerusalem), I. R. Tantlevskij (St. Petersburg State University).

*Editor:* I. Lurie (The Hebrew University of Jerusalem).

*Executive secretaries:* M. Berkovich (The Hebrew University of Jerusalem), E. S. Norkina (St. Petersburg State University), V. V. Fedchenko (St. Petersburg State University).

*Technical secretary:* N. M. Kuznetzova (St. Petersburg State University).

### *Редакционный совет:*

Х. Бен-Шаммай (Иерусалим), Р. Ш. Ганелин (Санкт-Петербург), С. Гольдин (Иерусалим), А. Дикман (Иерусалим), В. Е. Кельнер (Санкт-Петербург), А. Б. Ковельман (Москва), Б. Кьеза (Турин), Х. Ном де Деу (Мадрид), А. Рофэ (Иерусалим), Д. Е. Розенсон (Москва/Иерусалим), С. Рузер (Иерусалим), П. Фентон (Париж), Д. Фишман (Нью-Йорк), Г. Хан (Кембридж), С. Штампфер (Иерусалим).

### *Редакционная коллегия:*

*Главные редакторы:* С. Асланов (Еврейский университет в Иерусалиме); И. Р. Тантлевский (Санкт-Петербургский государственный университет).

*Редактор:* И. Лурье (Еврейский университет в Иерусалиме).

*Исполнительные секретари:* М. Беркович (Еврейский университет в Иерусалиме); Е. С. Норкина (Санкт-Петербургский государственный университет), В. В. Федченко (Санкт-Петербургский государственный университет).

*Технический секретарь:* Н. М. Кузнецова (Санкт-Петербургский государственный университет).

All contributions submitted to *Judaica Petropolitana* are peer-reviewed  
Все публикуемые в журнале *Judaica Petropolitana* статьи проходят экспертную оценку



Издание номера подготовлено при поддержке  
Российского Еврейского Конгресса

# СОДЕРЖАНИЕ

## Исследования

- В. Е. Кельнер.** Барьер: М. М. Винавер и еженедельник «Еврейская трибуна».....5
- В. Лукин.** Наполеоновские войны и российские евреи: 200 лет памяти.....33
- О. Ю. Минкина.** Семейные конфликты и семейные истории евреев в российских делопроизводственных документах начала XIX в. ....51
- А. В. Зорницкий.** Западноукраинские диалектные заимствования в сборнике рассказов Йосифа Бурга «на Черемоше» .....71

## Рецензии

- Vassili Schedrin.** At Home In Russia [Rev. of: Glants, Musya. Where is My Home? The Art and Life of the Russian Jewish Sculptor Mark Antokolsky, 1843–1902. Lanham, MD: Lexington Books, a division of Rowman & Littlefield Publishers, 2010] .....86
- Ю. Рец.** Хаим Житловский — теоретик секулярного еврейского национализма [Рец. на: K. Schweigmann-Greve. Chaim Zhitlowsky: Philosoph, Sozialrevolutionär und Theoretiker einer säkularen nationaljüdischen Identität. Hannover: Wehrhahn, 2012].....91

## Публикации и переводы

- «Новости»: Дневник Хаима Авраама Шапира из Могилева (1873–1917).  
Редакция рукописи и примечания: Д. Асаф.  
Вводная статья: А. Литин, Д. Харув .....98
- Приложение. Завещания автора дневника (1910–1917) .....153

דוד אסף. 'ובאותו קיץ נתהוו כמה חדשות בעירנו': יומנו של חיים אברהם שפירא (1873–1917).....  
1.....  
נספח. צוואותיו של חיים אברהם שפירא (1910–1917).....  
ג.....

- 34 ראו לעיל הערה 28.
- 35 הכוונה למצוות, כלומר מטרה יראית כלשהי.
- 36 1912. במקור נקודות מעל המילים 'תרעב לפק'.
- 37 על פי מסכת מועד קטן, כה ע"ב: 'בכו לאבלים ולא לאבידה, שהיא למנוחה ואנו לאנחה'.
- 38 כינויו של הקב"ה, על פי תהלים, סח 6.
- 39 שיפלאדיק הוא מגירה קטנה בתוך הארון.
- 40 תהלים, מה 17.
- 41 מפני שפייגא לאה, בתו של חיים אברהם ואשתו של מנדל, נפטרה בשנת 1911. מדברי הכותב עולה שיחסיו עם חתנו לא היו טובים.
- 42 דואר.
- 43 לישיבת 'תומכי תמימים' של חב"ד היו גבאים ('משולחים'), שסבבו בעיירות וגבו כסף לישיבה. הכותב אינו סומך עליהם ומעדיף שהכסף יישלח בדואר.
- 44 20 במאי 1912.
- 45 1913. במקור נקודות מעל המילים 'תרעג לפק'.
- 46 על פי הפסקה בארמית 'הא לחמא עניא' הפותחת את ההגדה של פסח.
- 47 אוויר ארץ ישראל מחכים (על פי מסכת בבא בתרא, קנח ע"ב).
- 48 צאווס – העיירה טשאוועס (Czausy) נמצאת כ-35 ק"מ מדרום-מזרח למוהילב.
- 49 גלוסקאות – עוגות.
- 50 9 ביוני 1913.
- 51 1914. במקור נקודות מעל המילים 'תרעד לפק'.
- 52 מי שנותן חיים נותן מזון.
- 53 סענטאבער – ספטמבר.
- 54 29 במאי 1914.
- 55 1917. במקור נקודות מעל המילים 'תרעז לפק'.
- 56 שפירא, שהיה רגיל לכתוב את צוואותיו השנתיות ביום הולדתו, מסביר מדוע נאלץ לדחות את הכתיבה עד לאחר חג שבועות.
- 57 שגיאת כתיב. רצה לכתוב: 'אך'.
- 58 טעות כתיבה, וצ"ל שלושים.
- 59 המשפט האחרון נוסף מאוחר יותר.
- 60 29 במאי 1917.
- 61 סנהדרין, יט ע"ב.
- 62 פסקה זו והסעיפים שאחריה נוספו מאוחר יותר.
- 63 מותר – עודף.
- 64 יוסף חי, כזכור, בארץ ישראל, ובשל מלחמת העולם נותקו קשרי הדואר.
- 65 עת"ר – תר"ע, 1910.
- 66 10 ביולי 1917.

לביית אבות בחולון. אז החל ביצירת אלבום משפחתי בו רשם זיכרונות מתקופות שונות בחייו ובחיי משפחתו, ניהל יומן, הדביק תמונות ומסמכים משפחתיים, כולל צוואות אביו, מכתבים מאנשים שונים וגזרי עיתונות. יש להניח שהצוואות, כמו גם מסמכים ומכתבים משפחתיים נוספים, הובאו לארץ על ידי צפורה (פייגל) אהרונוב, בת-אחותו של חיים אברהם, שעזבה את ברית המועצות בתחילת שנות העשרים.

<sup>3</sup> 1910. במקור נקודות מעל המילים 'תרע לפק'.

<sup>4</sup> כלומר, בת שמונה חודשים.

<sup>5</sup> כתב היד אינו קריא.

<sup>6</sup> טעות הכותב, דוד יחיאל היה אז בן שנה.

<sup>7</sup> בכתב היד הוקף סעיף זה במסגרת.

<sup>8</sup> בבנק הממשלתי (רוסית).

<sup>9</sup> ביכל – כאן הכוונה לפנקס חשבון בנק.

<sup>10</sup> פריזיוו – גיוס (רוסית).

<sup>11</sup> כתב היד אינו קריא.

<sup>12</sup> מגדל – ארון ספרים גבוה. ייאשין – אולי שם של אחד המתפללים.

<sup>13</sup> אסקופה – מפתן בית המדרש.

<sup>14</sup> צעיטל – פתקה, והכוונה לאישור בכתב שמתיר הוצאת הספר מבית המדרש.

<sup>15</sup> הכוונה לשתי מצבות שכתובת חקוקה עליהן.

<sup>16</sup> היאַרְצִיִּיט – יום השנה לפטירה.

<sup>17</sup> על פי תהלים, סה 5.

<sup>18</sup> ארון (רוסית).

<sup>19</sup> פתקים. הכוונה לפתקי חוב או הלוואות פרטיות שנתן או קיבל ועליהם חתם.

<sup>20</sup> כאשר אני עומד על רגליי ומהלך בשוק (ארמית).

<sup>21</sup> ערב חג שבועות (12 ביוני 1910).

<sup>22</sup> 30 במרץ 1911.

<sup>23</sup> הכוונה ל'עבודת הצבא', ממנה שוחרר בשל מחלה. וראו גם בסעיפים א, ז של צוואת

תרע"א.

<sup>24</sup> 1911. במקור נקודות מעל המילים 'תרעא לפק'.

<sup>25</sup> כך!

<sup>26</sup> על פי ההלכה, 'עבד כנעני' יוצא לחופשי אם אדונו פצע אותו באחד מ-24 'ראשי

איברים', כלומר אברי גוף חיוניים.

<sup>27</sup> כנראה שקיבל תרופות למחלותיו של הבן מרדכי מחברת 'לינת צדק' שבעיירה, שדאגה

להכנסת אורחים ולחולים.

<sup>28</sup> 'לבושי כבוד' – לשון נקייה לתכריכים שבהם עוטפים את גופת המת; 'נפשות' – מצבות.

<sup>29</sup> קיטל – בגד בד לבן שנועד גם לתכריכים.

<sup>30</sup> שיטה – שורה.

<sup>31</sup> 11 ביולי 1911.

<sup>32</sup> צוואת שנת תר"ע, סימן טו.

<sup>33</sup> סומן בנקודות, שכן אין אדם יודע את יום מותו.

ט. מהמעוות המונחים בבאנק על שם בני בנימין ע"ה, ראשית כל יתנו לאשתי כתובתה דאורייתא, סך שבעים ושבעה ר"כ. ומהמותר ישכרו עשרה בטלנים בעלי תורה דוקא שיתפללו בבהמ"ד שלנו כל השנים עשר חדש, תפלת שחרית. ואם לא יגיע עד אז בני יחיאל שיחי' לבר מצוה, יתפלל לפני התורה אחד מהבטלנים פעם זה ופעם זה. ואחר התפלה ילמדו פרק משניות מהפרק אשר אפסיק בו וילכו כסדר. ואחד מהם יהי' הלומד וכלם שומעים, ויפסקו עמהם מחירים על כל השנה בתחלה למען ידעו המותר.<sup>63</sup> ומהמותר יעשו גדר ברזל על קברי ועל קבר אבי ז"ל אשר יהי' סמוכים יחד, עם אבן שיש אחת, כאשר כתבתי וצירתי בסימן האחרון של צואת שנת תרע"א עיין שם. ואם יהי' עוד מותר יחלקום לשני בני הנותרים חלק כחלק.

י. בגדי וכלי ביתי ימכרו הכל (חוץ מהכלים אשר תחפוץ אשתי להשתמש בהם). וישלמו תח[ן]לה הוצאות מחלתי וקבורתי, ומהמותר ישלמו ללנת הצדק מה שקבלתי מהם עבור בני מרדכי ע"ה ככתוב על הצעטיל המונח בצואת שנת תרע"ב. ולח[ן]ברת] בק"ח [ביקור חולים] שלנו סך שבעה ר"כ ויתנו לי מנין רק בימי השבעה ולא יותר. יא. על מקומי שבבהמ"ד שלנו יעמוד בני יחיאל שיחי'. ומקום אבי ז"ל ימכר וישלחו מחירו לבני יוסף שיחי' בצירוף ירושתו מהמזומן, כאשר יהי' שלום בעולם.<sup>64</sup> יב. מדין ספרי והס"ת שלי אנא לעיין בסימן י', י"א, י"ב של צואת שנת עת"ר.<sup>65</sup> ועל דבר קטן כזה יוכל להשגיח בני יחיאל שיחי'. אך להשגיח עליו מרחוק שלא ינהג במעשה נערות. והוא יצוה לביתו אחריו לעשות ככתוב. יג. ע"ד [על דבר] הדמי מעשר שלי ימצא בהקופה הכפולה המונחת בהסיפלאדיק העליון שבקאמאד שלי לצד ימין יעשו כאשר כתבתי בסימן י"ד של צואת שנת תרע"ב.

יד. ואתה בני יחיאל תעיין היטב בצואות הקודמות ע"ד היא"צ שלי וכן תעשה אל תשנה דבר. וכה תעשה גם לאמך אחר מאה שנה שלה. גם בדבר היא"צ של הורי נ"ע אל תשנה דבר.

טו. המאה ר"כ המונחים בבאנק על שמי יתנום לבהמ"ד שלנו לעשות בהם דבר של קימא, ויקרא על שמי, כי השתדלתי בהם בכל עוז. כל זה גמרתי ביום ג' לסדר פינחס כ' תמוז ה'נ"ל.<sup>66</sup> נאום הנ"ל.

שייך לסימן ד'

בחדש הזה הגיענו מכתב מבתי חנה פריידא ת"י שילדה ביום אסרו חג פסח תאומים שתי ילדות. אחת קראה בשם עשקא, אחר אם בעלה והשנית קראה בשם פייגיל אחר אחותה ע"ה.

## הערות

<sup>1</sup> על פי תהלים, צ 10.

<sup>2</sup> תוספת בכתב ידו של יוסף (1879-1966), בנו הבכור של חיים אברהם שפירא. יוסף עלה לארץ ישראל בשנת 1904 והיה נציג מובהק של אנשי העלייה השנייה. לאחר שנות עבודה ביישובים שונים ושירות בגדוד העברי בזמן מלחמת העולם הראשונה היה בין המתיישבים הראשונים במושב תל עדשים. בשנת 1954, בהיותו בן 75, עזב את אדמתו ועבר עם רעייתו

## בע"ה שנת תרע"ז לפק<sup>55</sup>

א. בן שבע וששים שנה אנכי ביום ד' סיון העבר<sup>56</sup>. ומה שלא כתבתי אז צואה זאת הוא מפני שהייתי אח<sup>57</sup> בתוך ימי אבילות של בני בנימין ע"ה [עליו השלום] שנפטר ביום ר"ח סיון. ואחר זה היה שבת ויר"ט. והיום יום אסרו חג ישבתי לכתוב בדמע. ומה אכתוב ג"כ בל אדע, כי אין לי ב"ה למי לכתוב, כי לא נמצא אצלי עתה רק בני הקטן יחיאל שיחי', ואינו לע"ע [לעת עתה] בר הכי שיוכל לקרא צואתי ולעשות כמצוה. וכספי אשר בבאנק על שם בני בנימין ע"ה מונחים ג"כ כאבן אשר אין לו הופכים, עד אשר יגדלו הנערים שלו. ומכח א"י ג"כ [ארץ ישראל גם כן] אין מה לכתוב עתה, כי ב"ה סוגרת ומסוגרת, ורבת השערוריה. ורק דלו עיני למרום, להחיינו עד אשר יעבור זעם, ואז נוכל לחפש עצות ע"ד כספי אם יהי' ביכולתי אז ליסע לא"י.

ב. בני יוסף שיחי' אם הוא בחיים, בן שמנה וששים שנה. וד' יודע אם הוא בחיים ואיך הוא חי בשם, כי אין לי שום ידיעה ממנו, ומאשתו ומזרעו. יזכני ד' לראותם בקרוב. ג. בתי שרה דישא ת"י, בת שלש ושמונים<sup>58</sup> שנה. בנה אהרן יחי' בן אחת עשרה שנה. בתה לובא ת"י, בת תשע שנים ומחצה. בתה רחל ת"י, בת שבע שנים וג' רבע שנה, בתה רבקה ת"י, בת חמש שנים ומחצה. ומעמדה ב"ה כמקדם.

ד. בתי חנה פריידא ת"י, בת אחת וששים שנה. בתה רחל ת"י, בת שמנה שנים ורבע שנה. בנה יהודא צבי יחי', בן שש שנים ושני חדשים. בנה יחיאל שיחי' בן שתי שנים. וד' יודע מה נעשה עמהם, כי זה יותר מארבעה חדשים אשר אין לי שום ידיעה מהם. עיין בסוף הצואה.<sup>59</sup>

ה. בני יחיאל שיחי', בן עשר שנים, ולומד אצלי בישיבת הת"ת, יחזק ד' את לבבו. ויהי' לי למשיב נפש על צרותי המרובות.

ו. נכדיי היתומים מבתי פייגא לאה נ"ע. בנה צבי הירש בן שבע עשרה שנה ורבע. אחיו בן ציון יחי' בן שתים עשרה שנה. אחותו רחל שת"י בת שבע שנים וג' רבעי שנה. ובית אפיית הגלוסקאות בעיר אביו לא נתייסדה. והנהו בעיר מינסק, אך כעת גם שם הולך בטל, כי לא נתן קמח להאופים.

ז. נכדיי היתומים החדשים מבני בנימין ע"ה. בנו אהרן שיחי', בן שתיים עשרה שנה. אחיו דוד יחיאל שיחי' בן שמנה שנים. אחותם שרה שת"י בת חמש שנים ורבע. אבי היתומים ישגיח עליהם ויגדלו אלו אצל אביהם ואלו אצל אמם. אמן.

ח. כבר כתבתי בסימן א' שלע"ע [שלעת עתה] אין לי מה לצות ולמי לצות. הלבני יחיאל, אשר איננו בר דעת, או לאשתי אשר לא תוכל לקר[ו]א עברית. אך אקוה לד' שבתי שרה דישא תדור אצלי עם ביתה ואז אשוב לצות לחתני משה יחי' את כל אשר אצונו ולע"ע היא עת לחיות ולראות מה שיעשה הזמן. את כל זה כתבתי ב"ה בדעת צלולה. היום יום ג', [פרשת] נשא, ח' ימים לחדש סיון, דשנת תרע"ז לפ"ק,<sup>60</sup> פה מאהליב. נאום חיים אברהם שפירא.

שבעה שבועות ספרתי מיום פטירת בני בנימין ע"ה, ברעיון שחתני משה יקבע דירתו בפה עם ביתו. וכאשר אחזה עתה רחוק הוא מזה. ע"כ דברתי עם תלמידי הרב ר' משה אליעזר ראמאנעווער, ובקשתי שיהי' לי כבן כמאמ[ר] חז"ל המלמד את בן חבירו תורה כאלו ילדו.<sup>61</sup> והבטיחני לעשות עמי חסד של אמת, ולקיים את כל צואתי. ע"כ לבל יכבד עליו לחפש חיפוש אחר חיפוש בצואות הקודמות, אפרט לו פה בפרטיות<sup>62</sup>

## בע"ה שנת תרעד לפק<sup>51</sup>

א. בן ארבע וששים שנה אנכי היום. ומגמתי לארץ הקד[ו]שה בוערת בקרבי כאש. אך מה אעשה כי מקטני אמנה אנכי, ואינני יכול לעשות הסכם חזק בלבי. מאן דיהיב חיי יהיב מזוני.<sup>52</sup> ועל מתנת אחריים ג"כ אינני רוצה לסמוך. וזרעי ג"כ אינם עדין במעמד כזה שיוכלו להספיק לי לחם ביתי בשלימות. ולחיות חיי צער חלילה ג"כ בל אוכל, כי נחלש לבי בקרבי עד מאד, וקצרה נשימתי. ע"כ צריכים לחכות על תשועת ד' אמן.

ב. בני יוסף יחי' אשר בארץ הקד[ו]שה, בן חמש ושלושים שנה. בתו סגולה ת"י בת שנה ומחצה. בנו שמעון יחי' בן רבע שנה. ועדיין הוא במושבה כנרת עובד אצל אחרים, ואוכל לחמו בזיעת אפו, והלואי יהי' אמן.

ג. בני בנימין יחי', בן שתים ושלושים שנה ומחצה. בנו אהרן יחי', בן תשע שנים, בנו דוד יחיאל יחי' בן חמש שנים, בתו שרה ת"י בת שנתים ורבע. ומעמדו ב"ה כמאז. ובא אשתקד בשלום מאה"ק, וראה את אחיו, ועזרו כפי יכולתו. גם היה בכל מקומות הקד[ו]שים, והלואי יועילו אמן.

ד. בתי שרה דישא ת"י, בת שלשים שנה. בנה אהרן יחי' בן שמונה שנים. בתה לובא ת"י, בת שש שנים ומחצה. בתה רחל ת"י, בת ארבע שנים וג' רבעי שנה, בתה רבקה ת"י בת שנתים ומחצה. ומעמדה לע"ע לא נתעלה. הייתי אצלה אשתקד שני שבועות, ואפשר גם השנה א"ה.

ה. בתי חנה פריידא ת"י, אשר בקאנאדע בת שמונה ועשרים שנה. בתה רחל ת"י, בת חמש שנים ורבע שנה. בנה ליב הירש יחי' בן שלש שנים ושני חדשים. ומעמדה כמאז.

ו. בני יחיאל יחי' בן שבע שנים, וב"ה כי הוא ילד שעשועים. יזכני ד' לגדלו באה"ק לבל יראה אור הטמא של מדינתנו אמן.

ז. נכדיי היתומים זרע בתי פייגא לאה נ"ע. בנה צבי הירש יחי' בן ארבע עשרה שנה ורבע, והוא כעת פה אצל צייר אחד לומד מלאכתו. אחיו בן ציון יחי' בן תשע שנים, והוא אצל אביו עם אחותו רחל ת"י, בת ארבע שנים וג' רבע שנה. יזכה ד' את אביהם לגדלם אמן.

ח. המעות שלי אשר בבאנק, העתקתים בשנה דאשתקד על שם בני בנימין מכמה טעמים. ואם אמות ח"ו בשנה דנא, ראשית כל יסלק החובות אשר ימצא על הצעטיל קטן המונח בהביכיל, ואח"כ ישלם כתובת אשתי שבעים ושבעה ר"כ, ואח"כ ישלם ללנת הצדק מה שקבלתי עבור בני מרדכי נ"ע, כפי החשבון אשר על הצעטיל המונח בצואת שנת תרע"ב וגם השבעה ר"כ לח[ברת] בק"ח [ביקור חולים] שלנו, ויעשו מנין בביתי רק משך השבעה. והמותר יחלק כפי אשר כתבתי בצואת שנה הנ"ל. ועתה עלה על רוחי המורא פן יאבד או יגנב הביכיל של הבאנק. ע"כ אכתוב פה סימניו. הנומער שלו הוא 43557. עשיתיו ביום 30 סענטאב<sup>53</sup> שנת 1913, על סך חמש מאות ר"כ על שם בנימין שפירא בן שתים ושלושים שנה, מורה בת"ת [בתלמוד תורה], ודר בבית ראייכין שטיין. וחתמתי בפנקסים את שמי בעצמי. ויתר הפרטים לא ישתנו מאשר כתבתי בצואות שנים הקודמות אף קוצו ש"י [של יוד].

כל זה כתבתי ב"ה בדעת צלולה. ולראי[ה] ובאתי עה"ח [על החתום], יום ועש"ק [ו] ערב שבת קודש[ו], פ' [רשת] במדבר, ד' סיון דשנת תרעד לפ"ק.<sup>54</sup> פה מאהליב. נאום חיים אברהם במהור"ר יחיאל מיכל שפירא ז"ל.



## בע"ה שנת תרעג לפק<sup>45</sup>

א. בן שלוש וששים שנה אנכי היום. וגזרה הקדומה שנגזר על המת שישתכח מן הלב לאחר י"ב חדש, עברה ב"ה גם באהלי, כי כמעט ב"ה נשכחו ממני גם הבן גם הבת יחדיו. והתחילו שרעפי להסתער בקרבי ע"ד א"י [על דבר ארץ ישראל], אשר מגמתי לזה מימים עברו, וכעת עוד יותר, כי כחי נחלש מלעס[ן]ק במלמדות, ואף השיעורים שלי בבהמ"ד שלנו ג"כ המה למשא כבד עלי. ע"כ התחיל רוח א"י לפעמו בקרבי. ואף כי ב"ה על הוצאות הנסיעה יש לי, אך יסוד נכון במה לחיות בשם עד שיגיע קצי אין לי. ואעפ"כ לא אבדתי תקותי, כי היד ד' תקצר? תשועת ד' כהרף עין, והשתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל.<sup>46</sup>

ב. בני יוסף יחי', בן ארבע ושלושים שנה וב"ה כי מלא לו את היזקו בשנה דנא, ונולדה לו בת בשמ"ע [שמיני עצרת] העבר ושמה סגולה. יאריך ד' ימי[ה]. ותהי[ה] עם אבי[ה] ואמה עם סגולה לד'. וקרנם הוא לע"ע [לעת עתה] כדאשתקד.

ג. בני בנימין יחי', בן אחת ושלושים שנה ומחצה. בנו אהרן יחי', בן שמונה שנים. בנו דוד יחיאל יחי' בן ארבע שנים, בתו שרה ת"י בת שנה ורבע. ומעמדו ב"ה כמאז. וכעת נסע לא"י לראות עם אחיו. יצליח ד' דרכו, ויועיל לו אורא דא"י להחכימו בחכמה האמתית,<sup>47</sup> ויחזירהו בשלום לביתו.

ד. בתי שרה דישא ת"י, בת תשע ועשרים שנה. בנה אהרן יחי' בן שבע שנים. ביתה ליבא ת"י, בת חמש שנים ומחצה. בתה רחל ת"י, בת שלוש שנים וג' רבעי שנה, בתה רבקה ת"י, בת שנה ומחצה. ומעמדה עדיין כדאשתקד. אפשר אסע אצלה אחר שבועות א"ה.

ה. בתי חנה פריידא ת"י, בת שבע ועשרים שנה. בתה רחל ת"י, בת ארבע ורבע שנה. בנה ליב הירש יחי', בן שנתים ושני חדשים. ומעמדה כמאז.

ו. בני יחיאל יחי' בן שש שנים, וב"ה כי זכני בשנה דנא להכניסו לחדר, וב"ה כי כבר התחיל ללמוד חומש. יזכינו ד' ללמוד עמו בעצמי ובא"י.

ז. נכדיי היתומים זרע בתי פייגא לאה נ"ע, צבי הירש יחי' בן שלש עשרה שנה ורבע, והוא כעת בצאווס<sup>48</sup> אצל אופה גלוסקאות.<sup>49</sup> אחיו בן-ציון יחי' בן שמנה שנים. אחותם רחל ת"י, בת שלש וג' רבעי שנה. והמה כעת אצלי שהארחתיים על חג השבועות. יאריך ד' ימיהם אמן.

ח. אין לי ב"ה מה לכתוב בו, אך מה שכתבתי אשתקד בסימן. ט. נשתנה בשנה דנא שני דברים. דמי דירתי שלמתי עד סוף שנתי, היינו עד 30טין אווגוסט. גם השבעה ר"כ שהגיע לי מבתי שרה דישא, החזירה לי, ואין מה נכוח מחלק ירושתה כלום. וקוטב הסימן הזה לא ישתנה מאומה.

י. ומה שכתבתי אשתקד ביתר הסימנים עד גמירא, לא ישתנה אף כקוצו של יוד. גם מה שבקשתי שם לעיין בצוואות שנים הקודמות, ג"כ לא ישונה. גם תמונת המצבה לא תשתנה בשום אופן.

יא. כל אלה כתבתי בדעת צלולה. כד קאימנא על רגלי ומהלך בשוקא. ובאתי על החתום היום יום ב' לסדר בהעלותך, ד' ימים לחדש סיון, דשנת תרע"ג לפ"ק.<sup>50</sup> פה מאהליב.

נאום חיים אברהם במ"ה יחיאל מיכל שפירא ז"ל.

ה. בתי חנה פריידא ת"י, בת שש ועשרים שנה. בתה רחל ת"י, בת שלש ורבע שנה. בנה ליב הירש יחי', בן שנה ושני חדשים. ומעמדה כמאז.

ו. בני יחיאל יחי', בן חמש שנים. יזכני ד' להכניסו בחדרי תורה אמן.

ז. נכדיי היתומים זרע בתי פייגא לאה נ"ע, צבי הירש יחי' בן שתים עשרה שנה ורבע. אהיו בן ציון יחי' בן שבע שנים. אחותם רחל ת"י, בת שנתיים וג' רבעי שנה. יגדלם אביהם בעזרת אבי יתומים.<sup>38</sup> ויה' לי למשיב נפש ולתנחומים על מיתת אמם נ"ע אמן. ח. סימן אחד מחשבון זרעי מלאתי ב"ה עם זרעה. והסימן השני חסר לגמרי, כי לא זכיתי ב"ה לראות זרע ממנו.

ט. הסימן הזה נשתנה משל אשתקד מן הקצה אל הקצה, כי על החולים דאשתקד ב"ה אין לי עתה מה לצות עליהם. גם על דבר משכורתי בבהמ"ד אין לי מה להבטיח את מי עליהם, כי דר אנכי בתחתיתו, ומסתמא שישארו חייבים לי עד עת מיתתי. אם אמות ח"ו בשנה הבאה, ידורו אשתי ובני בדירתי עד שישתוו עמה. ע"כ בטלתי גם הביכיל של החמשים ר"כ אשר יחדתי לכתובתה, והכנסתי לביכיל שלי. ומצוה אני לבני בנימין יחי', אשר תיכף בקחתו את הכסף שלי מהבאנק, יתן לה את כתובתה שבעה ושבעים ר"כ, ויסלק את כל החובות הנרשמים על הצעטיל אשר בתוך הביכיל, ויחזיר ללנת הצדק המעות אשר קבלתי עבור בני מרדכי ע"ה [עליו השלום] כאשר נרשם על הצעטיל המוסגר פה. והמותר יחלק לד' חלקים. שלשה לשלשת בני יחי', והחלק הרביעי יחלק לשנים, מחצה להיתומים של בתי פ"ל נ"ע [פייגא לאה נוחה עדן], והמחצה השני לשתי בנותי ת"י. אך מהחלק של בתי שרה דישא סך שבעה ר"כ, ויתנום לתוך קופת מעשר שלי השייכים למצות, אשר בתוך הסיפלאדיק העליון שבתוך הקאמאד שלי לימין,<sup>39</sup> כאשר תמצא שם צעטיל על זה.

י. ועתה כאשר לא יחולק כספי רק לד' חלקים, ממילא נשארו השבעה ר"כ [רובל כסף] שחייב אני לח' [ברת] בק"ח [ביקור חולים] [...] ג"כ על מכירת בגדי וכלי הבית, וגם מצבת בני מרדכי. אך אם לא יספיקו ח"ו, כי אין אדם יודע קצו, ושיעור המשך מחלתו, אזי יה' מוכרח בני בנימין להשלים מחלק ירושתו, והבנות אם ירצו לותר מחלקם, יותרו להן [...] נכדיי.

יא. גם חלוקת המקומות שלי אשר בבהמ"ד נשתנו עתה. ומקומי החמשי ינתן לבני בנימין, אך יפצה גם את בני יוסף כפי ישרו, לבד חלק ירושתו. והשישי הוא מקום אבי יחיאל ז"ל, ינתן לבני יחיאל, לקיים תחת אבותיך יהי' [ו] בניך.<sup>40</sup>

יב. ועתה כאשר חתני מענדיל איננו חתני ב"ה,<sup>41</sup> ולא ימלא את מקומי בת"ת [בתלמוד תורה], ע"כ אפילו אם יזדמן שידור פה בעירנו, ואפשר עוד יתפלל בבהמ"ד שלנו, אינני רוצה שימלא את מקומי בהשיעורים שלי אשר בבהמ"ד, ובקשתי שטוחה לבני בנימין, שימלא בכה"פ [בכל הפחות] את שיעורי במשניות, ויוכל לזרז את השומעים להתפלל אחר הלימוד התפלה הארוכה שבעד הנפטר. וזה לא יוכל להתקיים אם לא יקבע דירתו ברחוב זה, כי בלא זה הלא מוכרח הוא להתפלל לפני העמוד, ומי יניחו בבהמ"ד אחר? ולהתפלל בבית פטירתי אינני מבקש מהחברה שלנו רק בימי השבעה ולא יותר.

יג. ויתר העניינים אבקש לעיין בצוואות הקודמים, ולא לשנות דבר. ותמיד ילכו אחר האחרון.

יד. המעות שימצאו בקופות מעשר שלי, השייכים לצדקה, יחולקו תיכף קודם מטתי, והשייכים למצות ישלחום לשיבת ליבאוויץ ע"י פאצט<sup>42</sup>, ולא ע"י המשולח.<sup>43</sup> טו. כל אלה כתבתי בדעת צלולה, כד קאימנא על רגלי ומהלך בשוקא. ובאתי על החתום היום יום ב' פ' [רשת] נשא, ד' ימים לחדש סיון, דשנת תרע"ב לפ"ק.<sup>44</sup> נאום חיים אברהם במו"ה [בן מורנו הרב] יחיאל מיכל שפירא.

## עיין מעבר לדף

כאשר ביום י"ג של שנת תרע"ב, הרשוני מח"ק [מחברת קדישא] לעשות גדר עץ על שני הקברים ביחד, על קבר אבי ז"ל ועל הסמוך לו משמאלו, אשר יחדוהו בשבילי, אז הובטחתי נאמנה שהקבר יהי שלי. ע"כ ראיתי לשנות בקשתי ע"ד הגדר ברזל, שבקשתי בצואת שנה דאשתקד, לעשות על שני הקברים.<sup>32</sup> ולא כאשר כתבתי אז לעשות שתי אבנים, רק אבן אחת, ארכו לרוחב הגדר, ויופסק לשתיים בקו חקוק באמצע, ורחב האבן מלמעלה למטה ערך אמה אחת.

וזה הוא תואר האבן ונוסחו

ובנו	אב
ובנו חיים אברהם נולד ביום ד' סיון דשנת תר"י. 33 . . . . .	יחיאל בן אברהם שפירא. נולד ביום ר"ח ניסן דשנת תקפ"ט ומת ביום י"ב סיון דשנת תרס"ג

ואם תרצו בשביל כבודכם לכתוב עלינו איזה שבחים, לא תכתבו רק מה שהרבצנו תורה ברבים כל ימינו, ובקיאית השי"ס משנה בעי"פ [בעל פה]. גם כאשר ביום י"א חשוך הנ"ל מת בני מרדכי נ"ע, ראיתי לזרז את זרעי שלא ישללו ממנו חלק ירושתו כאשר כתבתי בתחלה. ויתנו מחלקו סך 24-27 רוי"כ ללנת הצדק, מה שקבלתי מהם עבורו במשך חליו.<sup>34</sup> ועוד שבעה רוי"כ לחברה בק"ח [ביקור חולים] שלנו. ומהמותר יעשו נפש על קברו. גם מחלק בתי שרה דישא ינכו מה שחייבת לקופת מעשר שלי השייכים למצות<sup>35</sup> סך שבעה רוי"כ. וכאשר יזכני ד' לעשות עוד צואה, אכתוב אי"ה מה לעשות בהם, וביתר דמי המעשר.

## בע"ה שנת תרעב לפק<sup>36</sup>

א. בן שתיים וששים שנה אנכי היום. ודאגתי דאשתקד מצרת הבן והבת ג"כ אבדתי, כי מתו בשנה דנא גם שניהם. המה הלכו למנוחות ואותי עזבו לאנחות.<sup>37</sup> יתן ד' ויחוס על יתר פליטת זרעי אמן.

ב. בני יוסף יחי', בן שלש ושלושים שנה. גם בתו היחידה עזבה עולמה בשנה דנא. ומעמדו הורם מעט מאשר היה. ירחם ד' עליו ויפקדהו בזרע של קיימא, ויברא לו לב טהור, ורוח נכון יחדש בקרבן, לעבדו באמת אמן.

ג. בני בנימין יחי', בן שלשים שנה ומחצה. בנו אהרן יחי', בן שבע שנים. בנו דוד יחיאל יחי' בן שלש שנים, בתו שרה ת"י [תאריך ימים] בת רבע שנה. ומעמדו כמאז, וגם הוא יתברך בברכת אחיו.

ד. בתי שרה דישא ת"י, בת שמונה ועשרים שנה. בנה אהרן יחי' בן שש שנים. בתה ליבא ת"י, בת ארבע שנים ומחצה. בתה רחל ת"י, בת שנתיים וג' רבעי שנה, בתה רבקה ת"י בת חצי שנה. ומעמדה הושפל מעט. ירום קרנה אמן.

ז. בני מרדכי יחי', בן שתיים ועשרים שנה, ונתקבל ב"ה לעבודת הצבא. אבל יצא משם לא כצאת העבדים בראשי אברים לבד,<sup>26</sup> רק בכל בנין גופו, כי נחלה שם בקלקול הריאה, אשר אין תרופה למחלה זאת. ירפאהו ד' בתוך שאר חולי עמו ישראל, ויזכני לראות חופתו בדרך כל הארץ אמן.

ח. בני יחיאל יחי', בן ארבע שנים. ישמרהו ד' ויציילהו, לבל ידבק בו ח"ו מחלת אחיו ואחותו, כי הוא ילד שעשועים. יאריך ד' ימיהם בטוב ובנעימים אמן.

ט. הסימן הזה נשתנה מדאשתקד לגמרי, כי על החולים שלי נותנים לי מלנת הצדק.<sup>27</sup> ע"כ [על כן] יחדתי את הביכל של החמשים ר"כ, אשר בגאסודארסטווענע באנק, לכתובת אשתי. וחקרתי ומצאתי, שכתובת בתולה אשר היא מאתים זוז מן התורה, עולה לכסף שלנו, לסך שבעים ושבעה ר"כ. ע"כ אם אמות קודם יוה"כ [יום הכיפורים] הבא תקבל מחרת יוה"כ מגבאי בהמ"ד שלנו סך עשרים וחמשה ר"כ אשר יגיע לי מהם עד אז. ואם [אמות] אחר יוה"כ, תקבלם קודם הפסח, כמדובר אשר בינינו. ועוד שני ר"כ מצא תמיד ריוח בבאנק, על החמשים ר"כ.

י. והמעוה אשר ימצא על הביכל השני. (לאחר נכיון את של אחרים, ככתוב על הצעטיל קטן המונח שם.) יחלקום לחמשה חלקים שוים. ארבעה לארבעה בני. והחמישי, יתנו חציו לבתי פייגא לאה, וחציו השני לשתי בנותי הנותרות. ובקשתי שטוחה לפניהם, שאם רק יעזרם ד', ויהי' להם פרנסתם די צרכם, אזי ישלמו ללנת הצדק, מה שקבלתי עבורם, ככתוב אצלי חשבונם בפרט.

יא. השלשה סימנים מצואת שנה דאשתקד, המדברים מכח הספרים שלי, לא ישתנו, והרשימה אשר צויתי שם לעשות, עשיתי בעצמי, ודבקתיה על מקומה.

יב. וכמו כן השני סימנים המדברים אוד[ו]ת הסי' [הספר תורה] ואוד[ו]ת בגדי וכלי ביתי, ג"כ לא ישתנו. רק כפי הנראה עתה, אין בבני מי שיוכל להטפל בקבורתי ובלבושי כבוד שלי ובהוצאות הנפשות על שני הקברים,<sup>28</sup> רק בני בנימין. ולמה לי להטיל עליו כל כך. ע"כ אצוה עתה שיעשו כל אלה ממכירת בגדי וכלי ביתי, לאחר נכיון הוצאות מחלתי. רק בזאת אזרו את בני, שיקחו בשביל הלבושי כבוד שלי, כלי פשתן נקי, שלא יהי' בהם שום ספק תערובות ממין אחר, וכבר עשיתי לי קיטיל<sup>29</sup> וכובע ממין זה, ומונחים המה במגדל הספרים שלי אשר בבהמ"ד. גם יתנו לי הטלית של שבת, והשל חול יתנו במתנה לעני הגון, וכמו כן השתי זוגות תפילין שלי.

יג. ועתה כאשר פטרתי את בני בנימין מכתובת אשתי, ומלשאת לבדו הוצאות הנ"ל, ע"כ אתן את שני המקומות שלי אשר בבהמ"ד, החמישי לבני מרדכי והששי לבני יחיאל, אך אם ירצה בני בנימין להתפלל בבהמ"ד שלנו, אזי יעמוד הוא על החמישי, ומרדכי על הששי. וכמו כן, אם ידור חתני מענדיל בעירנו ויתפלל בבהמ"ד שלנו, יעמוד הוא ג"כ על אחד מהמקומות. אבל נתונים המה להנ"ל.

יד. כפי דרך הטבע, ועפ"י הדין והיורש, מסתמא ימלא מקומי בת"ת [בתלמוד תורה] חתני מענדיל. ע"כ אצוהו, להשתדל תמיד בטובת אשתי ובנה, ואם לא יחפוץ בני בנימין למלאות מקומי בהשיעורים שבבהמ"ד, אזי ימלא הוא.

טו. ואחרי ככלות הכל, אבקש את כל זרעי, להשתדל כל אחד בטובת השני. ואם ח"ו לא יתרפאו החולים עדיין בחיי, אזי יעזרו להם בכל מאדם.

טז. ויתר הבקשות אשר בקשתי בצואות שנה דאשתקד, הן ע"ד [על דבר] האבלות, והן ע"ד היא"צ שלי ושל הורי נ"ע, לא יזוזו ממקומם.

יז. הצואה הזאת, התחלתי לכתוב ביום ד' סיון, ככתוב בשיטה העליונה.<sup>30</sup> אך מחמת איזה סיבה, גמרתיה היום יום ג' פ' [רשת] פינחס, ט"ו תמוז דשנת תרע"א לפ"ק,<sup>31</sup> פה מאהליב. נאום חיים אברהם שפירא.

טו. הגבאים דח"ק [חברה קדישא] הבטיחוני שיקברוני בהמקום הפנוי אשר בין אבי ז'ל, ובין ר' זלמן לוריאן ז"ל. ע"כ [על כן] אבקש את יורשי לעשות גדר ברזל סביב שני הקברים, ולהעמיד בתוכו שתי אבנים פתוחי חותם.<sup>15</sup> אחת על אחד, ולא להרבות בשבחים. טז. מנהג ימי אבלותי, וסדר היא"צ<sup>16</sup> שלי, לא תשנו מאשר נהגתי אני, אף כי רואה אנכי ב"ה בעיני, שלאמכם נ"ע לא תעשו כן. אך תקותי חזק ב"ד [בסיעתא דשמיא], שאלי תעשו כאשר חפצתי. ולא הקדיש הוא העיקר, ולא העמוד של תפלה הוא העיקר, רק עיקר הכל הוא להכשיר מעשיכם לאביכם שבשמים. ואם יוכל מי מהם למלאות את מקומי באיזה מן השעורים שלי אשר בבהמ"ד, אף לא בכולם. ומי ידבר אם בכולם, אזי אגורה באהלך עולמים.<sup>17</sup> ומה שיהי' ביכולתי לעשות עבורם אעשה. ובכה"פ [ובכל הפחות] בשנה הראשונה, על זאת כמעט אגזור.

יז. לשמור השני יא"צ של הורי נ"ע [נוחם עדן]. כ"ט אדר יא"צ אמי שרה דישא בת יוסף, ובשנה מעוברת בשני אדרים. ול"ב סיון יא"צ אבי יחיאל בן אברהם. לשמרם בכה"פ באמירת קדיש ובנרות לבהמ"ד. ואם יוכלו לירד לפני התיבה וללמוד משניות בודאי מה טוב.

יח. מה לימצאו באיזה מקומות בקאמאד<sup>18</sup> שלי, צעטלען<sup>19</sup> או מזומנים, יעשו ככתוב ואל ישנו דבר. כל זאת כתבתי בדעת צלולה, כד קאימנא על רגלוהי וקא מהלכא בשוקא.<sup>20</sup> וחתמתי בחתימת ידי. היום יום א' [פרשת] בהעלותך, ה' סיון עת"ר.<sup>21</sup> מאהליב. נאום חיים אברהם שפירא ז"ל.

יט. כבר כתבתי בסיומן ט. שאם יחיינו ד' גם אחר הפריזיוו של מרדכי, אזי אתקן איה"ה [אם ירצה ה'] בעצמי כפי מעמדי אז. ועתה ברה"ח [בראש חודש] ניסן דשנת תרע"א<sup>22</sup> בא ב"ה מעבודתו חולה.<sup>23</sup> וגם בתי פייגא לאה היא חולה גדולה. ובבאנק יש לי עתה סך 95 ר"כ לבד כתובות אשתי. ע"כ אצוה שראשית כל יראו להציל את שתי נפשות הללו. ומה שישאר יחלקו הבנים בשוה. נאום הנ"ל.

## בע"ה שנת תרעא לפק<sup>24</sup>

א. בן אחת וששים שנה אנכי היום. ומעמדי ב"ה הולך בדרך הישר, אך צרת הבת והבן החולים. המה יפלחו כליותי, ולא יתנו מנוחה לנפשי. יתן ד' וירפאם בתוך חולי עמו ישראל. אמן.

ב. בתי פייגא לאה ת"י [תאריך ימים], בת ארבע ושלושים שנה ומחצה. בנה צבי הירש יחי'ה] בן אחת עשרה שנה ורבע. בנה בן-ציון יחי' בן שש שנים. בתה רחל ת"י, בת שנה וג' רבעי שנה. והיא היא החולה הגדולה, אשר לע"ע [לעת עתה] אין תרופה למחלתה, וגם מעמדה בשפלות מאד. ירחם ד' עליה.

ג. בני יוסף יחי', בן שנים ושלושים שנה. בתו רחל ת"י, בת חדשה. ומעמדו ג"כ מורה<sup>25</sup> מאד. ירחם ד' גם עליו.

ד. בני (בני) בנימין יחי', בן תשע ועשרים שנה ומחצה. בנו אהרן יחי', בן שש שנים. בנו דוד יחיאל יחי' בן שתי שנים. ומעמדו כמאז.

ה. בתי שרה דישא ת"י, בת שבע ועשרים שנה. בנה אהרן יחי' בן חמש שנים. בתה ליבא ת"י, בת שלש שנים ומחצה. בתה רחל ת"י, בת שנה וג' רבעי שנה. ומעמדה ג"כ כמאז.

ו. בתי חנה פריידא ת"י, אשר בקאנאדע, בת חמש ועשרים שנה. בתה רחל ת"י, בת שנתים ורבע. בנה לייב הירש יחי', בן שני חדשים. ובשנה דנא ירדה מעט ממעמדה, מפני חוליה שחלתה אחר לידתה את בנה. יעלנה ד' כמקדם.

ז. בני מרדכי יחי', בן אחת ועשרים שנה. ובשנה דנא יצטרך לצאת ידי חובתו בעבודת הצבא. יצילהו ד'.

ח. בני יחיאל שיחי', בן שלש שנים. ושמח הוא בעולמו יותר מכלנו. כל נפשות ביתי שש עשרה, לבד מחתני וכולתי. יאריך ד' ימיהם, אמן.

ט. מזומן יש לי בגאסודארסטווענע באנק,<sup>8</sup> מאה ר"כ [רובל כסף]. חמשים על ביכיל<sup>9</sup> אחד, וחמשים על ביכל השני. ואם אמות ח"ו בשנה דנא קודם הפריזיוו<sup>10</sup> של מרדכי, ובהגיע הפריזיוו יוכלו להצילו בכסף. אזי תדחה ירושה מפני הצלת נפשות. ובנימין בני יקח את שני מקומותי אשר בבהמ"ד דליבאוויץ, החמשי והששי אשר בכותל דרום, ולעומתם בע"נ [בעזרת נשים]. וישלם כתובתה לזוגתי רייזיל חמישים ר"כ. ומה שהם שוים יותר מזה, תהי' חלק ירושתו. אך בתנאי שלא ימכרום. וכל מי מזרעי או מזרע זרעי שיתפלל בבהמ"ד הנ"ל, ירשה לו לעמוד על המקומות הנ"ל. ואם יזכני ד' ואחיה גם אחר הפריזיוו, אזי אתקן אי"ה בעצמי, כפי מעמדי אז, וכפי פרעון חובתי אשר יתן ד'.

י. בתוך הספרים שלי נמצא שלש חלוקות. חלק א אשר קניתי מדמי צדקה שלי, מסומנים [...] המה [...] אשר מסומנים באות י"ב על טבלא ימנית, ובאות ד' על טבלא שמאלית. ויש מעט מזער, המסומנים באות צ' על טבלא ימנית, ובאותיות ב"ע על טבלא שמאלית. ואלו ואלו, אין ליורשי בהם כלום. ונתונים נתונים המה לבהמ"ד [לבית המדרש] דליבאוויץ. ומקומם הוא בהמגדל ייאשינ<sup>12</sup> אשר בחדר השלישי. ומחויבים יורשי לעשות שתי מגילות שוות. על אחת תכתב שמי ושם אבי ושם משפחתי, ויום לידתי ויום פטירתתי, ושאנכי נתתיים לבהמ"ד הנ"ל, על תנאי שלא ישאלום לשום איש להוציאם מאסקופת<sup>13</sup> בהמ"ד וחוצה, בלתי צעטיל<sup>14</sup> מאחד מיורשי, ועל זמן קצוב. ובבהמ"ד גופא יתנום לכל דצריך. אך אם יקרע כריכתם מחויבים המה לתקנם, ולסמנם כמו שהיו. והמגילה הזאת ידביקו על דלת המגדל הימנית בפנים. ועל המגילה השנית יכתבו רשימת הספרים, כפי הרשימה הנמצאת במגדל, וידביקוה על הדלת השמאלית בפנים.

יא. החלוקה השנית, המה הספרים אשר קניתי מדמי הצדקה של זרעי, ועליהם אין שום סימן בפנים, רק מסומנים המה על גביהם מבחוץ, בענין שלם. ושייכים המה לזרעי כל ימי חייהם, עד מות האחרון שבהם, ואח"כ יתנום ג"כ לבהמ"ד על תנאים הנ"ל, ויכניסום ג"כ למגדל הנ"ל, ויוסיפו ענינם על שתי המגילות, אך יד אל ישלחו בם למכורם או לנותנם במתנה. ואם יאבד או יגנב איזה ספר בחייהם, מחויבים המה לקנות אחר תחתיו, ואם יקרע כריכתם מחויבים המה לתקן.

יב. החלוקה השלישית, המה הספרים אשר נפלו לי בירושה מאבי ז"ל, ואשר קניתי מכיסי, ומסומנים המה בפתוחי חותם שלי, ושייכים המה לזרעי הזכרים, לעשות בהם כרצונם, אך לא יניחום בבזיון ח"ו.

יג. הס"ת [ספר תורה] שלי, לא יוכלו להזיזה מבהמ"ד שלנו, כל זמן שיתפלל בו אחד מזרעי זרע זרעי, אך בהנתק כפות רגלי כלמו מבהמ"ד שלנו, יוכלו להעתיקה לבהמ"ד שיתפללו שמה, אך לא לעיר אחרת.

יד. בגדי וכלי ביתי ימכרו כלם, וישלמו תחלה הוצאות מחלתי ופטירתתי, והמותר ינחלו ארבעה בני, חלק כחלק. רק אם ירצו לותר חד לאחד, או לבנותי אלה, או לזוגתי הרשות בידם. גם במכירת כלי ביתי, אם תרצה זוגתי באיזה חפץ להשתמש בו, לא ימחו בידה, לבד החמש כפות כסף לא ימכרו כלל, כי שתים מהם, הם אשר פדיתי בהם את בני יחיאל מהכחן, ונתנם לו במתנה חלוטה, ושלו המה, ושלוש הנותרות תהיינה לשלשה בני הגדולים, אחת לאחד.

## נספח

### צוואותיו של חיים אברהם שפירא (1910–1917)

צוואת אבי ז"ל, משנת תר"ע-תרע"ז, שבכל שנה היה כותב אותה מחדש. והחל לכתוב צוואה כאשר הגיע לגיל שלושים שנה, על סמך ביאורו של המלבי"ם ז"ל, על הפסוק, יְמֵי הָאָדָם, מֵהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה, וְאִם בַּגְּבוּרוֹת שְׁמָנִים שָׁנָה, וְכוּ'.<sup>1</sup> מְבַאֵר הַמַּלְבִּי"ם ז"ל, כִּי הַגִּמְטְרִיָּה יְמֵי זֶה הוּא שְׁשִׁים, מֵהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה. זֹאת אֹמֶרֶת חֶלֶק מִבְּנֵי הָאָדָם מִמְּשִׁיכִים לַחַיִּית שִׁבְעִים שָׁנָה, וְאִם בַּגְּבוּרוֹת וְכוּ'. אֲבָל הַמְּמוּצָע הוּא כַּמְסַפֵּר יְמֵי (שְׁשִׁים). וּמֵאַחֲרֵי כֵּי הַגִּיעַ לְגִיל שְׁלוּשִׁים, הָרִי זֹאת אֹמֶרֶת לַמְּחִצִּית שֶׁל הַמְּמוּצָע, וְהִלָּאָה מִזֶּה הַמְּדֻרָן, שֶׁכָּל בֶּן-אָדָם צָרִיךְ לַחֲשׁוֹב אֶת דַּרְכּוֹ. וְהוּא הַחֵל בַּזֶּה.<sup>2</sup>

### בע"ה שנת עתר לפק [לפרט קטן]<sup>3</sup>

- א. בן ששים שנה אנכי יום אמש. והיום שרפתי באש את שלשים הצוואות הקודמות, אשר התחלתי לכתוב מעת היותי בן שלשים שנה, מדי שנה בשנה. יתן ד' ויזכני לשרוף עוד שלשים צוואות, אך בא"י [בארץ ישראל].
- ב. בתי פייגא לאה ת"י [תאריך ימים], בת שלש ושלשים שנה ומחצה. בנה צבי הירש יחי' [ה] בן עשר שנים ורבע. בנה בן-ציון יחי' בן חמש שנים. בתה רחל ת"י, בת ג' רבעי שנה.<sup>4</sup> יאריך ד' ימיהם. ויזכו אביהם ואמם לגדלם לתורה ולחולמע"ט ולחופה ולמעשים טובים] וירומם קרנם השפל עד עפר.
- ג. בני יוסף יחי', בן אחת ושלשים שנה הוא, היושב על אדמת אריסותו באה"ק [בארץ הקודש] במושבה סגרה אשר בגליל התחתון. ונשא שם את בת אחותי פייגא לאה. ומעמדם שם לא בטוב הוא [...] אך שמחים הם [...] יזכם ד' לראות טוב בארץ החיים.
- ד. בני בנימין יחי', בן שמנה ועשרים שנה ומחצה. בנו אהרן יחי', בן חמש שנים. בנו דוד יחיאל שיחי', בן שתי שנים.<sup>6</sup> ויש לו ב"ה פרנסת חייו.
- ה. בתי שרה דישא ת"י, בת שש ועשרים שנה. בנה אהרן שיחי', בן ארבע שנים. בתה ליבא ת"י, בת שתי שנים ומחצה. בתה רחל ת"י, בת ג' רבעי שנה. ומעמדה ג"כ ב"ה [גם כן ברוך ה'] לא ברע הוא.
- ו. בתי חנה פריידא ת"י, אשר בקאנאדע, בת ארבע ועשרים שנה. בתה רחל ת"י, בת שנה ורבע. ותחי' שם בטוב ב"ה.<sup>7</sup>

# **JUDAICA PETROPOLITANA**

ISSN 2307-9053

**Scholarly Journal № 2' 2014**

**Научно-теоретический журнал № 2' 2014**

Подписано в печать с готового оригинал-макета 12.12.2014  
Формат 60 × 90 1/16. Бум. офсетная. Гарнитура Garamond Premier Pro.

Печать офсетная. Усл. печ. л. 15.

Тираж 1000 экз. Заказ № 1475

Издательство «Академия Исследования Культуры»,  
197343, Россия, Санкт-Петербург, ул. Чапыгина, д. 6, лит. А

Тел.: +7 (981) 699–6595;

E-mail: [post@arculture.ru](mailto:post@arculture.ru)

<http://arculture.ru>

Отпечатано в типографии «Литография»,  
191119 Санкт-Петербург, ул. Днепропетровская, д. 8



THE HEBREW UNIVERSITY  
OF JERUSALEM



האוניברסיטה העברית בירושלים  
המכון למדעי היהדות על שם מנדל  
מרכז צ'ייס למדעי היהדות

SAINT PETERSBURG  
STATE UNIVERSITY



האוניברסיטה הממלכתית  
בסנקט-פטרבורג  
המחלקה לתרבות ישראל

---

---

# JUDAICA PETROPOLITANA

כתב עת מדעי  
ב תשע"ה

---

---



ירושלים  
תשע"ה

Академия  
Исследования Культуры

סנקט-פטרבורג  
2014